

PRENS SABAHADDİN BEY'İN MESLEĞİ [DOKTRİNİ]

(ÇEVİRİMYAZI: UFUK ÖZCAN)

Özet: Bir prensip uğruna savaşıyanların en seçkinlerinden biri Prens Sabahaddin Bey'dir. Prens Sabahaddin Bey, Edmond Demolins'ten esinlenmiştir. Bu çalışmada, 'Türkiye Nasıl Kurtarılabilir? Meslek-i İctimai ve Programı' adlı eser ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Prens Sabahaddin Bey, 'Türkiye Nasıl Kurtarılabilir? Meslek-i İctimai ve Programı', Edmond Demolins.

THE PROFESSION (DOCTRINE) OF PRINCE SABAHADDİN BEY

Peyami SAFA

tr. Ufuk ÖZCAN

Abstract: One of the most distinguished of those who fought for a principle was Prince Sabahaddin Bey. Prince Sabahaddin Bey is inspired by Edmond Demolins. In this study, the book titled 'How Turkey Can Be Saved? Social Profession and Program' will be discussed.

Keywords: Prince Sabahaddin Bey, 'How Turkey Can Be Saved? Social Profession and Program', Edmond Demolins.

PRENS SABAHADDİN BEY'İN MESLEĞİ [DOKTRİNİ]*

Peyami Safa
Çevrimyazı: Ufuk Özcan

İlmi bir akide [prensip] uğrunda mücahede edenlerin en mümtazlarından biri de Prens Sabahaddin Bey'dir. İdare-i hükümeti tecrübe mahsulü kanaatler üzerine değil, ilmi sistemlere istinad ederek tasfiye etmek lüzumunu ortaya atmış ve bu sistemin nelerden, daha doğrusu neden ibaret olduğunu muhtelif eserleriyle ispata çalışmıştır. İşte o eserlerden biri daha çıkıyor: “*Türkiye Nasıl Kurtarılabilir? Meslek-i İçtimai ve Programı*”. Bu eser vaktiyle müsvedde halinde imiş, Prens'in arkadaşları toplamışlar ve şimdi neşrediliyor. Kitap, yedi küçük formada, Türkiye'yi selamet sahiline çıkaracak idari sistemin müveccez [uygun, caiz görülmüş] bir teşrihini ihtiva etmektedir. Kitabın bir kısmı yeni istikametın teveccüh edeceği [yöneleceği] hayat-ı umumiye ve hususiye ıslahatını muhtevi [içeren] meslek programını teşkil ediyor.

Muhterem muharrir evvela “merkez-i istinad [dayanak merkezi]” unvanı altında “bir ilm-i içtimai mevcut olduğunu ve bunu bilmenin zamanımızda en lüzumlu ve en kıymetli bir tarzda kazanmak olacağını” izah ediyor. Kitabı küçük bir dikkatle takip eden her zeki nazar, Prens'in vaktiyle Edmond Demolins'in ortaya attığı “teşekkül-i içtimai” sisteminin pek hararetli bir müdafii [savunucusu] olduğunu anlamakta gecikmez. Bu Fransız muharrir “*Anglo-Sakson Kavminin Tefoikinin Esbabı*” isimli, bir genç tarafından alelacele Türkçeye de tercüme edilmiş olan bir kitabında bu nokta-i nazarı müdafaa etmiş, hatta burada bile pek çok taraftar kazanmıştı. Birkaç sene evvel içtimai ilimlerle uğraşmaya heveskar olan birçok gençler bu zatın perestîşkârı [hayran] kesilmişlerdi. Edmond Demolins'den ilham aldığını Prens, kendisi de kitabında söylemektedir:

“Edmond Demolins'in o müstesna deha-yı ilmisiyle çıkardığı bir tasnif, bu muazzam ve gittikçe mükemmelleşen bir terkeb-i içtimai sayesinde beşeriyet, hayat-ı hususiye ve hayat-ı umumiyesinde kendisine yegane rehberlik edebilecek ve bu suretle ulum-i sairenin kaffesini etrafında toplayarak merkezi bir ilme, en lüzumlu ve en kıymetli bir istinadgaha temellük ediyor!”

* Peyami Safa, “Prens Sabahaddin Bey'in Mesleği”, *İçtihad*, Cilt: XV, Sayı: 133, 5 Kanunuevvel 1918, ss. 2842-2845.

O halde geliniz sizinle beraber daha Edmond Demolins'in bu muazzam terki-i içtimaisinin ne olduğunu anlayıverelim. Fransız muharrir mesail-i içtimaiyeyi bir kalemde hal edebilmek için müstesna bir formül bulmuştur: Teşekkül-ü içtimai. Akvam, ancak iki teşekkülden birine mensup olabilir, ya teşekküle iştirak eder [katılma] yahut infirad eder [ayrı, bağımsız durma]. Teşekkül-ü iştiraki demek, fertleri zayıf olup cemiyete kuvvetle merbut olan akvamın teşekkülü demektir. Zira bir kavmin fertleri zayıf olursa o fertler kendi kendilerini idare edemez ve hükümet müdahalesine şiddetle muhtaç olur. Akvam-ı Şarkıye gibi. Yok, bilakis fertleri kavi ve kendi kendisini zapt ve idareye muktedir olan kavimlerde hükümet müdahalesine o derece lüzum yoktur. Bu kabil akvamın fertlerinde "teşebbüs-i şahsî" ve "hakimiyet-i nefsiye" gibi iradi unsurlar pek kuvvetlidir, kendi kendilerini pek güzel zapt ve idare ederler, her işlerini kendileri görürler, binaenaleyh yekdiğerlerine, hususiyle bir hükümet kuvvetine ihtiyaçları yoktur. Kendi kendini idare! İşte bu akvamın düsturu. İngilizler ve Amerikalılar bu tertibe dahildir: İngiliz kavminde "self help" ve "self government" tabirleri bunu ifade eder. Anglo-Saksonların bütün cihana olan hakimiyetleri meydandadır, bu şekve ve azametinin sebebi nedir acaba? Pek basit: Çünkü onların fertleri büyük azim ve tecellüd [cesaret, inat], büyük irade sahibidirler, nefislerine hakimdirler ve mücadele-yi hayatta muvaffak olurlar, asar-ı azime meydana getirirler, yani... teşekkülleri infirad eder! Edmons Demolins bu akideyi müdafaa için cilt cilt eserler neşretmiş ve bir zamanlar Fransa'da da epey tesir yapmıştır.

Prens Sabahattin Bey'in kanaati, Fransız muharririn kanaatinin tamamen Türkçesidir! Aralarında hiç fark yoktur. İşte Prens de kitabında infiradi teşekkülün, iştiraki teşekküle bariz rüçhanını izah etmektedir:

"Filhakika neden dolayı Şark bu kadar cahil iken Garb o kadar münevver?.. Neden dolayı Şark bu kadar fena idare olunurken Garb o kadar iyi bir idareye mazhar!.. Çünkü Şark kamilen teşekkül-i tecemmünün; Garb ise bilhassa teşekkül-i infiradinin tesiri altında!«

Şu halde artık Türkiye'nin halası [kurtuluşu] için lazım gelen nokta-i istinad [dayanak noktası] bulundu demektir: Ferd! Ferdin takviyesi, hükümete olan ihtiyacının azalarak kendi kendisini idareye alışması, yani teşekkül-i infiradi sistemlerinin bilatehir ve ta'lil [ertelemeyen ve gerekçe göstermeden] hemen kabulü. Kabulü fakat teşekkül-i iştirakiden teşekkül-i infiradiye nasıl geçilebilir? Mesele orada. Müellif-i muhterem bunu halletmek için teşekkül-i iştirakimizin [toplumsal yapımızın] avamilini [şartlarını] aramak mecburiyetini hissetmiştir. Bu avamil "haraset-i fikriye [düşünce kültürü?] ve halet-i içtimaiye" [toplumsal durum], "mekteplerimizin teşekkül-i içtimaimizle [toplumsal yapımızla] münasebeti", "tarz-ı temellük [mülkiyet tarzı]", "hayat-ı umumiye teşkilatı", "muhit-i askeri ve siyasiyat" unvanlı bendlerde hulasa edilmiştir [özetlenmiştir] ki misal olarak bunlardan tarz-ı temellük kısmını alıyoruz:

Tarz-ı Temellük [Mülkiyet Tarzı]

Emniyet-i temellük [mülkiyetin güvenliği] saik-i kudret ve intizamını [iktidar ve düzen motifini/motivasyonunu], cemiyetin metanetini [sağlamlığını] irae eder [gösterir]. Memleketimizde ise bu, külliye [hiçbir şekilde, tamamen] mefkud [yok]! Meselenin tahliline girişilince burada da sırf idari bir mesele karşısında bulunulmadığı derhal tezahür ediyor:

Memleketimiz halkının en esaslı ve en sabit kısmını teşkil eden çiftçiler köylerde müctemi [toplu] bir halde yaşar. Köylü iki nevi araziden istifade ile temin-i maîşet ediyor [geçimini sağlıyor]:

1- Baltalıklar, meralar gibi köylüler arasında taksim edilmemiş olan arazi, işlemeye hacet kalmadan mahsulü alınan bu yerlerin taksimine ihtiyaç yok: Umumun istifadesine metruk (müterevvik?).

2- Mezraa, istifade edilmesi işlenilmesine, devamlı bir say'e [emek] ihtiyaç gösterdiği için aile cemaatleri tarafından tasarruf olunmaktadır. Teşkilat-ı kadimeye dair asar-ı tarihiyede "kura' [köyler] ve mezari' [ekilip biçilmeye uygun alanlar, mezralar]" tabirâtı takarrür eder: Devleti tesis eden sipahiler kendilerini muayyen mezrada ziraat eden kura', yani köy cemaatleri karşısında buluyorlar.

Cemaat mutlaka kendisini temsil eden bir nüfuza ihtiyaç gösterir, bu nüfuz olmaksızın efradı arasında nizam muhafaza edilemez; derhal dağılmak tehlikesine maruz kalır. Köy gibi zirai bir cemaatte ise tarlaların aileler arasında tevzii ve bu tevziin tecavüzatla haleldar olmaması için böyle bir nüfuza şiddetle ihtiyaç derkâr!

[Teşekkül-i içtimaisi esas itibariyle çiftçilerimize müşabehet arz eden [benzeyen] Ruslarda "mir", bu [türden] zirai cemaattir. Arazinin taksim ve tevzii "mir mecalisi"ni [meclisler] teşkil eden ihtiyarlar tarafından icra edilir.]

Bizde devletin bidayet-i teşekkülünde [oluşumunun başlangıcı] köyler arazisinin köylülere "ihale ve tefvizi" [birine verme, bırakma] vazifesi fatihler, yani sipahiler tarafından deruhde olunmuştu [üstlenme]. Bu suretle köy cemaatlerinin riyaseti [yönetim] kuvve-i umumiye elinde toplanıyor, arazi arazi-i emiriye halini, çiftçi de köy sipahisine bağlı bir "yarıcı" vaziyetini alıyordu. Sipahi teşkilatının bilzarure devam veya istikrar edememesi; [1] [1- Tarihimiz üzerine icra edilmiş olan tedkikat yakında ayrıca neşredilecektir.] sahib-i arz mevkiine geçen mültezim ve muhassılların [vergi toplayan kişiler] ve müteakiben tapu idarelerinin ise sipahiler kadar da hayat-ı mahalliye ile alakadar olamaması köy cemaatlerini şiddetle muhtaç oldukları bir nüfuzdan mahrum bırakarak ihtilale [bozulma, karışıklık] mahkum etti ve köylü aileleri temellük meselesini yalnız başlarına halletmek mecburiyeti karşısında kaldılar, buna hazırlanmadıkları için bilâleb muvaffak olamadılar.

Bu hal memleketimize uzun senelerden beri devam eden bir buhran yaşıyor: Arazi münazaatıyla [anlaşmazlık], köylü arazisinin mütegalibe [zorba, derebeyi] ve müteeffizan [nüfuz sahibi kişiler] eline geçmesi suretiyle de

kendini gösteriyor. Sahib-i arz mevkiinde bulunan kuvve-i umumiye mümesilleri ise bu hadisata kolay kazanılır birer alet olmaktan başka bir hizmet [hizmet] ifa edemiyor.

Zaaf-ı içtimaimiz, rekabet-i iktisadiye sahasına dahil olmak zarureti karşısında, memleketimizi yeni ve evvelkinden daha müthiş bir tehlikenin de tehdidi altında bulundurmakta!

Hal-i hazırımızla kalmak zaaf, atalet ve tabiiyet içinde göçmek neticesini vereceği gibi vesait-i nakliyemizi teksir etmek [çoğaltmak] ve binaenaleyh bugünkü basit ve ayali [ailevi] ziraatten ticari bir ziraate geçmek de bugünkü çiftçi halkın topraklarını ellerinden çıkararak hariçten bir hulûl-i musalahane ile [barışçı yoldan] gelecek müteşebbis, temellük-ü şahsiye [özel mülkiyete] daha kabiliyetli anasır-ı ecnebiyenin [yabancı unsurların] esareti altına düşmesiyle nihayet bulacak!

* * *

Prens, teşekkül-i iştirakimizin avamilini de bu suretle tedkik ettikten sonra yeni bir istikamet, bir meslek programı çiziyor ve idare makinesinin her cüz'üne kadar baştan aşağı, ferde, ferdin istiklal ve hakimiyetine müstenid [dayalı] bir mesai programı hazırlıyor. Hülâsa: Prens Sabahaddin Bey'i son eserinde bilakayd ü şart bir fertçi, muhibbi Edmond Demolins'in teşekkül-i inifradisi taraftarı görür ve bunu hararetle müdafaa eden bir muharrir vaziyetinde buluruz.

Muhterem Prens ne derece haklıdır? Teşekkül-i inifradî sistemi Türkiye için yegane istinad noktası mıdır? Birden bire teşekkül-i iştirakiden teşekkül-i inifradîye zarar görmeden geçilebilir mi? Bu ciheti ayrıca mevzubahs edeceğiz.

25 Teşrin-i Sani 1918